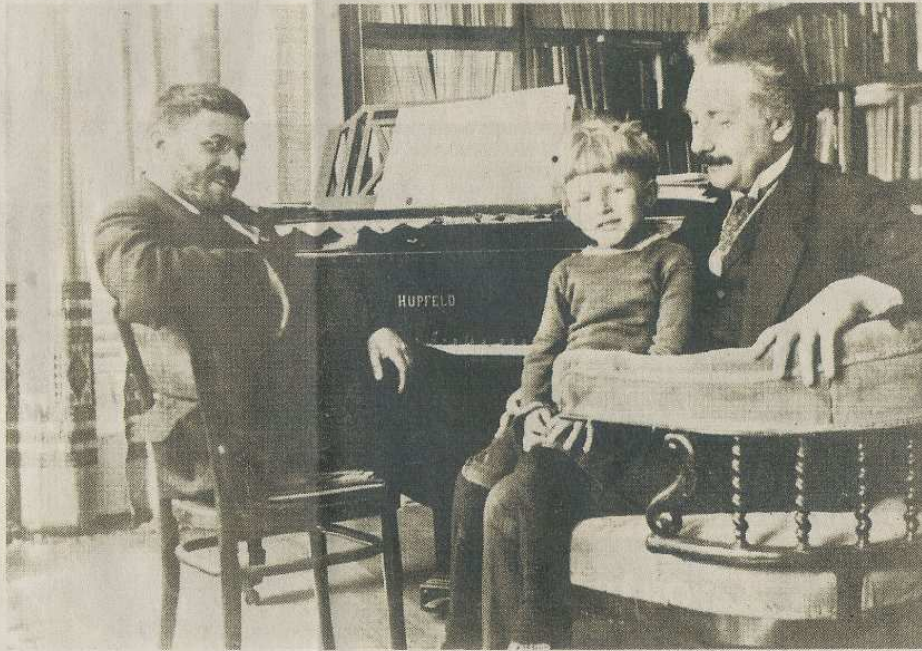

'Albert Einstein vond in Leiden warm bad'

DOOR JEROEN BORDEWIJK

LEIDEN - Ze liggen nog vers in het geheugen: de spandoeken op de Haarlemmerstraat met een bekend persoon erop en daarbij de tekst 'wat heeft hij met Leiden?'. Een van die beroemdheden is Albert Einstein, die in de jaren twintig van de vorige eeuw regelmatig een maand in Leiden doorbracht. Voor de Historische Vereniging Oud Leiden, de Universiteit Leiden en het Leidsch Dagblad reden om de jaarlijkse P.J. Blok-lezing dit jaar aan de markante Duitse natuurkundige te wijden. Plaats van handeling: de Lorentzsaal van het fraai gerestaureerde Kamerlingh Onnes Gebouw aan de Steenshuur, waar Einstein ook zelf de nodige stappen heeft gezet.

Want dat vertelde de orator van de avond: Dirk van Delft, directeur van Museum Boerhaave en bijzonder hoogleraar Materieel Erfgoed van de Natuurwetenschappen. Hij sprak voor een zaal die goed gevuld was met vooral oudere belangstellenden, maar waar de akoestiek sterk te wensen overliet. Of dat ook zo was toen de Duitse bedenker van de relativiteitstheorie in de zaal zijn gastcolleges gaf, kwam niet ter sprake. Wel het verhaal van Einstein's wetenschappelijke carrière, de vriendschappen met zijn Leidse vakgenoten Paul Ehrenfest, Lorentz en De Sitter en vooral de hamvraag: wat had

Einstein en Paul Ehrenfest.

ARCHIEFFOTO HDC MEDIA

Einstein nou precies met Leiden? „Leiden was voor Einstein 'een warm bad', volgens Van Delft. „In Duitsland werd het er niet gemakkelijker op, toen Einstein als een van de weinige wetenschappers weigerde een pamflet te ondertekenen waarin stond

dat Duitsland geen schuld had aan de Eerste Wereldoorlog. In vergelijking met de onaangename, anti-joodse sfeer die in Berlijn al bestond in de jaren twintig, vond de pacifist en anti-nationalist Einstein in Leiden vooral rust.”

Om Einstein's Leidse voetsporen beter te begrijpen - en tegelijk meer te weten te komen over de zaal waar de lezing plaatsvond - vertelde Van Delft ook over andere Leidse wetenschappers. „Kamerlingh Onnes, bekend van de uitdrukking 'meten

is weten', wilde met het naar hem genoemde laboratorium de Nederlandse fysica internationaal aanzien geven. En Lorentz, het grote voorbeeld voor de jonge Albert Einstein, was hoogleraar in Leiden en doceerde in het laboratorium. In 1902 probeerde de net afgestudeerde Einstein via Kamerlingh Onnes een promotieplaats te krijgen bij Lorentz, die net de Nobelprijs had gewonnen. Maar helaas: het gerucht ging dat Einstein eigenwijs was en twee linkerhanden bezat.”

Pas in 1911, zes jaar nadat Einstein zijn 'Speciale Relativiteitstheorie' ontwikkelde, kwam hij voor het eerst naar Leiden, voor een gastcollege op uitnodiging van het Leids Universitair Fonds (LUF). „Echt veel kwam Einstein in Leiden vanaf 1920, als gasthoogleraar”, vertelde Van Delft. „Hij raakte intens bevriend met de Leidse natuurkundige Paul Ehrenfest, en logeerde in diens woning aan de Witte Rozenstraat, waar muziek werd gemaakt en innig gediscussieerd over wetenschappelijke kwesties.”

Volgens Van Delft kwam het enthousiasme van Einstein voor Leiden vooral door zijn verblijf bij Paul Ehrenfest en diens vrouw, de wiskundige Tatjana Ehrenfest. „Niet voor niets noemde Einstein Leiden 'dat verrukkelijke plekje op deze dorre aarde'.”